

26337

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Östergötland
Tjärstads sn

24/8 66

Aggemark, Per. 1966

ULMAs frögl. M. 25 jaktens och
fiskets betydelse för huskällningen.

18 bl. 4c

26337

Jaktens och fiskets betydelse för hus- Östergötland
hållningen. Tjärstad sin

Isop på Landsmålsarkivets fol. M 25. Kinde u: d

N. Kinde kommun

"När det är loofligt, då jagar de allt lite." (na efa a lövrit, da jagg dr allt lita)

"När jakten börjar--" (na jaghta börjar--)

"Jonas och David (medelålders söner, den sistnämnda död sedan åtskilliga år tillbaka) de jagade här ute lite. Och Jonas han är allt med och jagar utg utat Kättilstad. De är ett bolag, som har jakten där ute. De sköt en ko i Wösta, så vi fick allt lite med." (jonas a david de jagg dr här ute lita. a jonas han a allt med a jagg ar utg utat gätolsta. de a et bolag som har jaghta där ute. de sköt e ko i Wösta, så vi fick allt lita med)

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 25

De brukas mest dela upp bytet.
"Men de som släppte mycket de
säljes allt (kött)" (men de som
släppte mjölk, de säljer allt)

Älg förekommer i skogen utvides
utanför Nybagen och ges sig ibland
t.o.m. in på torsten på senare år. "De
gick allt om här nerom ett par i
höstas och åt efterklöver (sådant som
växt upp efter första höstörden), som de
skulle slå." (de gick allt sin ha
nerom ett par i höstas a åt
ätorklöver som de skulle slå).

"David han sköt någon hare ibland."
(David han söt man hårs
rbån).

"Torsten Björk han hade både jakten
och fisket nere vid Lonebo", så han
brukade komma hit med någon

Ötthedd: s prästorden Kullen ligger i Lonebo
by, och dit här både skog och fiskerösten.

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 25

have och lite fisk, och så brukade han betala jakten med någon tioröning." (Loffen björk han ~~fiska~~ träds bajakta a fiskst ner ve sönbw, sa han brukts kams hit ma man härs a lita fisk, a sa brukts han betalt a jakt a ma nan tioröning).

"Och fåget sköt han rätt mycket med David. Han jagade tjäder. Det sköt han många." (a fsggh söt han rätt mycket med David. han jagde tjäder. de söt han många). "En gång kom han hem och hade skjutit två sådana där tuppar." (en gång kom han hem a hade skuts två såna dora tuppar). "Och sedan sköt han räven." (a sen söt han räven). "Och pröskrikor sköt han mycket. De gjorde så illa åt bäträden." (a skrikor söt han mycket, de gjorde sa its åt bäträden). "Han var så

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJARSTAD
Frgl. M 25

förskräckligt förskrämd för att skada 4.
skjuta några djur. (han var
så förskräckt förskrämd
för de skada sitts vara juur), så
han sköt aldrig, förrän han var säker på
att komma djuret ett dödande skott.

"De sköt en grävling nertill på Kullen.
Han hölls i havreåkeren om dagarna,
och sedan hade han en bal (en sooplat)
i lagården." (de lot en grävling ner
på kullen. han hölls i havreåkeren
om dagarna, och sedan hade han en bal
& lagården). De åt ej köttet av den. "Det
gjorde de juv i tiden. Men de skulle
ha flottet. Det kunde de få kamm-
tals utav en grävling. De hade det
till skosmörja." (de gjorde de juv &
till. men de skulle ha flottet.
de kunde de få kamm utav en
grävling. de hade det till skos-
smörja). "I Sundsbyåla där hade
de fattigt, så de åt allt grävlingkött."

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 25

(2 sjunsmaås, där hade de fåtit, på
 de de att gräv & mazzöt). Användes
 inte skinnat av grävling? "Jo, ett tag, då
 tog de skinnat till skräppor. Det
 var matsäcksväskor. (Jo, ett tag
 då tö de finst te skräppor.
 då vå mäsäcksväskor). 'Skräppans'
 klaff hade härsidan ut.

"Det var ett tag som rävskinnen
 var dyra. Då sköt de ett en del, poj-
 karna. De hade sådant styr med att
 förka skinnen, (då vå ett tag som
räv finna vå dyra. då föt de allt
en dél pojka. de hade sånt styr
 ma te förka finna)

Brukade folk i trakten bli osams om
 jaktmarker och fiskevatten? "Det
 hörde jag aldrig talas om." (då hög
ja allor tältes om).

"De (pojkarne) fiskade aldrig mer, än
 [att] vi åt upp det och sedan gav vi bort,
 om de fick för mycket." (då fö fisket)

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
 ÖGL. TJÄRSTAD
 Frgl. M 25

älvr mer en vr at sp st, a san ga
vr böt, som de frä förnujka).

6.

- Tchorningar (= chorvar) stöt de
allt med och sålde skinnen. De var så
moga, när de flädde dom, så de into
skulle skära sönder dom. "I köng
söt de allt må a sålde jina.
de va så moga, na de fläds dom,
sa de into skulle fara sönder (sin).

Rökning eller förning av villkött
förekom inte. Nälköt och färköt
det torkade de och åt spiket (= spiket).
Det skulle saltas lagom, och sedan
hänga (= hängde) de det på väggarna.
Och fläsket det saltade^{x)} de, och
kalvkötet det åt de opp. (möt zöt
a färzöt da t sötts de a åt
spiket. da stuns saltas lagom,
a san hängk dit på vägorna. a
fläskst da saltas de, a kalv-
zötst da at de sp).

x) i baljor.

"Vi köpte aldrig något kött, och som köttbullar det var det aldrig frågan om." (vi köpte älre matgöt, a som götbullar de va de älre frågan sm).

"När man fick en bit utav en älg, så var det inte mer, än vi åt snart opp det." (när en fick en bit utav en älg, så va de inte mer, en vi ät snart opp det).

"Påron (d. v. s. potatis) åt vi till köttet (vilket slag det än var)" (pära ät vi te götst)

Vad tyckte man om kött av vill? "Stora tjädra det var rätt så kärvt kött. Då var hönsliöt bättre - tyckte jag." (större göt de va rät sa göt de va höns göt bätre - tyckte jag).

Meddel's söner kunde ibland på hösten skjuta änder (änor, obpl. f.), och det köttet ansåg hon vara ganska göt.

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 25

Man samlade ej in ägg av skogs- och fjöfågel.

8.

Behöll man någon del av skinnen för eget bruk? I meddel: s hem hade man inte gjort det. Jfr uppgr. om grävlingsskin s. 5!

"Farmor här (meddel: s farmor) hon hade fått ett par ätgskinnbyxor, som hon skulle göra om åt pappa (meddel: s make), när han var liten." (farmor här ho hade fått ett par ätgskinnbyxor, som ho skulle göra om åt pappa, när han var liten). "Helle (= eljest, amars) gubbarna de hade ätgskinnbyxor, det minns jag." (hells gubba de hade ~~ett~~ ätgskinnbyxor de minns ja). Det måste ha varit på 1870- och 80-talen, då meddel. är född 1874.

"Förskinn hade de förr", Karlarna. Det tog de hela skinnen utav spädkalvar och beredde." (för sin huds de

Förskinn in på 1900-talet.

för, kära. de tår de helt först
 inta spåkålv a bereds). Sedan
 började de ha mollskinnspörkliden
 och mollskinnshyxor (sen började
 de ha målspursförklid a mål-
spursbyxess).

De tog allt vara på fjädrarna
 när de plockade fjädrarna, och
 stoppade dem i kuddar. (De
 tog allt vara på fjädrarna, när de
 plockade fjädrarna a stoppade dem i
 kuddar).

"Mamma hon hade allt hönsvingar
 att sopa ut vrågerna (= vråerna)
 med." (~~sen~~ mamma hon hade allt
 hönsvingar te sopa ut vråerna med).

"Det hade man inte ännu (annat än)
 mosskvarter och björktvarter."
 (De hade en intas ens mosskvarter
 a björktvarter) att sopa golven med,
 och det var svårt att kom in i vråerna
 med dem. "Tag vingen med och gör rent

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
 ÖGL. TJÄRSTAD
 Frgl. M 25

i vrägerma! sade mamman. (Tan
vizon må a gör rent i vrägerma!
Sa mamman), när meddel. eller någon
av hennes systar skulle sopa golvet.

Meddel. kände ej till att man för medi-
cinskt bruk tillvaratog delar av vilt.

Vad fiskade man huvudsakligen för
slogs fisk? "Det var mört och abborre
och gäddor. De fick bra med gäddor när
de lekto." (De va mört a abborre a
gäddor. de fick bra med gäddor
de lekto).

Man fiskade bara till husbehov i
järnlunden eller någon av små-
sjöarna som Rön och Längen. "Det
ät de väl, så mycket de orkade
och sedan gav de bort resten. (De
ät de så mycket de orkade
a sedan gav de bort resten)"

"Mamma hon gälade" mörtan (när man
† "Hon tog ur gäl" (ho to ur gäl (!)), tydl. = ^{hela} munstycket.

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 25

fick mycket) och saltade dom. Och sedan 11.
tog hon opp dom och lade dom i en tunna
och saltade emellan. Det kunde de
få en hel stickvamma (spänsäll)
(måna ha järsds misten a saltad
dom, a sen to ha sp dom a lå dom
i e tunna a saltad emellan. da kunde
de få e hel stickvams, nar han letts).

"Å det fick vi aldrig någor. Det var
en fiskare, som fängade ål och ok ål
stam och sålde." (Ål da fik vi ålre
nan. da va en fiskare, som fängade
ål a ok ål stam a sålde).

Lake brukade pappa (här = meddelis far)
gå och slå på höstarna, när isen
var ny och klar. (Lake brukade
pappa gå a slå på tresta, nar
issen va ny a klar).

"Det var väl framåt midsommaren
som braken lette. Det fick vi inte
lärt till (på östra sidan av jämlunden), men
vid Hamralandet (på östra sidan), och det

12.
var en gubbe, som ålto och sålde. (Da
vå lo framåt mesomny som bråksom
tekt, da fite ve mts härat te
man ve hämsokänst, a da va
en quibs som ålto a sålde). "Det
var så gott a koka in brålen." (Da
va så gott a koka in bråksom), v.v.s.
inkott brålen var så gott. Brånfliorna
(bråks^{na}fhiora, t.pl.f.) var de små
brånenne.

Man lig aldrig ute flera dagar
och fiskade.

Det var en fiskare här bortan i Lund-
hagen, och han hade en pump och
samlade så han fick en lass
och lejde sig skjuts och ok åt stan
och sålde. Och sedan vart det en
hoper småfisk, som han mte hade
i pumpen och det fick kärningen
hans gå ikring i bygden och sälja.
Da va en fiskers här bnf i Linnhagen,
a han hade en pump a samlade,

sa han fik et løis a leyd sa ~~test~~ 13.
Juis a ok at stän a salds, a san
vät qä en hops qmäfisk som han
mit, lai i sinmpön a da fele
zärva has ga zöring i biggda
a pärjo).

Fisken bärs i allmänhet hem i en
korge (körja, ob. sg, m.) = korg med ^{fast} grepe
endast åt ena sidan. Den kunde bäras
på ryggen med hjälp av en köpp över ^{ena} axeln.
En sådan korg användes ofta att plöcka
och baka potatis i och kallades därför van-
ligen pärorkorg (pärakörja).

Man torrade ej fisken. Ej heller
rökte man den. Surfisk förekom inte.

Fisksoppa et. dyf. kokades aldrig.

"Färsk sill, kunde hon (meddel: smor) koka
in." / Färsk sil kunde ho kokes in.

"Koket fisk var vi aldrig hägna efter (= för-
tjusta i)." (koket fisk var vi ätor
högns ätor).

"De stekte salt sill på glödena."

(de stekts pått sil på g^höra),
aldrig färsk fisk. Ordet 'halstra' användes
tydligt i äldre tid.

Härde det ate man stekte fisk i ugnen?

"Jo, gäddor det gick bra. Ugnstekta
gäddor de blidde så goda. David
fick en gädda, som vög sju kilo,
och den sätte jag in i ugnen, och
hon var god redigt (= riktigt god).
Helle (= eljnt) brukade de gärna bli
trärda och kärva, om man stekte
dem." (jo, gädds de gick bra, ugnstekts
gädds de blidde så goda, david fick e
gädds, som vög sju kilo a den
sätts ja in i ugnen, a hon va g^o
redigt. hells brukts de gärna bli
trärda a kärva, om en stekts dem)
(stora gäddor).

Rommen ville de gärna ha en del.
Men helle (= eljnt, annars) gav de den åt
katterna." (rommen v^ols gärna här
en del, man hells g^a dⁱm åt

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 25

kattra). At man mjölken också?

15.

"Nej. Husk!" (mää. hääf.)

"Sedan där saltströmning den köpte de med huond och stjärt och rännan (rinnrännel) och alltihop, och det åt de jäms av." (Sån de pälts strömning den kölets de ma huond a stjärt a rännan a alltihop, a da åt de jäms a). I. o. s. alltsammans utan att reusa bort något. Anars åt man ej beuen i fisk.

"En kutting (salt)strömning köpte de sig vid augustimötet i stan. (En kutting strömning köptes de på ve augustimötet i stan). När sedan skörden började, måste alla vara med ute och hjälpa till (kvinnorna skulle bl. a. "ta opp säv") och då hade man inte tid med någon irdlyftig matlagning. "Det var att sätta fram en stort fat med päron (= potatis) och så strömningen och lite mjölksås." (De va te salts

från et stöf fat ma p^ara a
sa strömmen a lils nyölsås).

Husig man fiske vara god mat? "Ja,
det var otika. När de köllt på med
skörden, då tog de det lite rätt över
men hungriga var de ju, så då fick
de mest p^aron och kölet strömming,
(ja, da va otika. na dr köllt på
ma söfön, da tö det lils rat
föör, man hungrigs va de ju,
sa da fick de mest p^ara a kölets
strömming).

"Heta tunnors med sill köpte de hem.
Det slog de sig ihop två och tre och
fyra och delade opp det. Det blidde
billigare. Det var, när sillen var stor
och fet." (hets tunnors ma sil
köpts de hem, da stö de sa ihop
två a tre a fyra a delts öp st. da
blids billigare. da va, na föla
va stö a fet).

Tog man vara på skinn av en del

fisk? "Ja, älskinn" (ja, älsin).
 "Farfur brukade ha det att binda
ihop dräpen och handvarden på
slagorna." (farfar brukade håit
 te brus ihop dräpen a hän-
vån på slagora). På tal om
 slagor, så nämnde meddel., att hon
 skulle hjälpa sin far slagtröska en
 gång, men ovan som hon var, räkte
 hon slå sig i huvudet med "dräpen",
 och "det gjorde så vida evigt förskräcklif
 ont" (da gods så vida evit
förskräcklif ont).

Brövände man fiskskinn till klarskinn?
 "Det var lutfishen vi flängde skinnat
 av. Man köpte torr lutfish och tog
 skinnat av och klippte i bilar
 till klarskinn." (da va lutfishen
 vi frängde skinnat a. en göpts törer
lutfish a to skinnat a a klippts
 i bilar te klarsin).

meddel. kände g till att fiskblåsar

ULMA 26337. Per Aggemark. 1966
 ÖGL. TJÄRSTAD
 Frgl. M 25

18.
använt för medicinskt bruk, ej
bättre än lever eller galla av lake
använt mot ögonsjukdomar. "När
de slaktade svin, då tog de där
gallblåsan och hade till något,
men jag vet inte, vad det var." (nu
de slaktade svin, då to de där
gallblåsa a liärd te nåt, man
ga vet inte, va da va).

Meddelare: Fru Hilma Isaksson, Nyhagen,
Tjärstad, född 1874 i V. Sueby men vid
tidiga är inflyttad till Tjärstad och sedan
~~der~~ bosatt där.

Upptecknat i augusti 1966 av

Per Aggemark